

ANDRZEJ TYSZECKI

PLAN DORZECZA INSTRUMENTEM RÓWNOWAŻENIA ROZWOJU REGIONALNEGO

Wprowadzenie

Z początkiem minionej dekady, po okresie braku nowych idei od czasu ogłoszenia „rządowego programu kompleksowego zagospodarowania Wisły” z lat 70., powrócił problem zagospodarowania największej polskiej rzeki wraz z jej dorzeczem w sytuacji nowych uwarunkowań i wyzwań rozwojowych. Niejako w odpowiedzi na te wyzwanie, na zlecenie Ministerstwa Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa w 1992 r., zostało opracowane studium *Proekologiczna strategia zagospodarowania Wisły – WISŁA XXI*. Zasadność podjęcia prac nad ekologicznie uwarunkowaną strategią zagospodarowania Wisły wynikała z wielu względów – unikatowych wartości przyrodniczych, kulturowych i społecznych dorzecza, kluczowego położenia geograficznego w kraju i ważnego dla Europy, a także wzrastającego deficytu zasobów wodnych kraju.

Z perspektywy dziesięciolecia, odnosząc się do tego studium, nie sposób odmówić aktualności jego podstawowym tezom. Gruntownie przewartościowując poglądy dotyczące znaczenia Wisły dla przeobrażenia kraju, studium było pierwszą próbą wyjścia naprzeciw zapotrzebowaniu wynikającemu z nowych okoliczności i uwarunkowań rozwojowych Polski oraz integrującej się Europy. Studium przedstawiło ogólną koncepcję założeń proekologicznej strategii zagospodarowania Wisły i jej regionu funkcjonalnego, „...określającą selektywnie strukturę problemową [6]:

- pragmatycznie przydatnej polityki państwa, umożliwiającej sterowanie ekologicznie uwarunkowanymi przekształceniami, związanymi z racjonalnym wykorzystaniem zasobów i wartości przyrodniczych, społeczno-kulturowych i ekonomicznych Wisły i jej dorzecza na przełomie XX i XXI w.;

- spójnego wewnętrznie, kompleksowego, interdyscyplinarnego i długookresowego programu badań naukowych środowiska przyrodniczego i kulturowego Wisły oraz jej zróżnicowanej przestrzeni strefy funkcjonalnej, który naukowo stworzyłby podstawę do prac nad nowym projektem zagospodarowania Wisły oraz systemu badań naukowych współzależnego z nim;
- uzasadnionej naukowo i pragmatycznie oferty działań międzynarodowych, w tym finansowych i inwestycyjnych (uwzględniających także ekokonwersję)".

W sposób metodyczny studium, będące pierwszą fazą prac nad strategią, w rzeczywistości bez późniejszej kontynuacji, wyprowadzało sekwencję logicznie powiązanych kroków „...w której [6]:

- koncepcja ekorozwoju jako wiodąca idea współzależna z globalnymi trendami postępu cywilizacyjnego powinna kreować rzeczywiste procesy rozwoju społeczno-gospodarczo-przestrzennego zagospodarowania kraju zgodnie z wyzwaniem odległej przyszłości, jak i realnymi uwarunkowaniami współczesności; ich prognostyczny kształt przedstawiają scenariusze rozwoju kraju na przełomie XX i XXI w.;
- koncepcja ekoregionu Wisły jako przedmiotu strategii jest konsekwencją przyjęcia idei ekorozwoju jako jej wyznacznika; charakterystyka jego struktury funkcjonalno-przestrzennej wyodrębnia najbardziej wolnozmienne elementy i powiązania, które muszą być uwzględnione w długookresowej strategii zagospodarowania Wisły;
- podstawowe założenia proekologicznej strategii zagospodarowania Wisły (strategia „Wisła XXI”) określają zarówno jej uwarunkowania i przesłanki nawiązujące do idei ekorozwoju i prognoz najbardziej prawdopodobnego rozwoju kraju na przełomie XX i XXI w., jak i współzależne z nimi strategicznie, istotne zasady i kierunki kształtowania polityki zagospodarowania ekoregionu Wisły;
- koncepcja metodologiczna prac nad programem, którego celem byłoby sformułowanie polityki państwa, sterującej uwarunkowanym ekologicznie zagospodarowaniem ekoregionu Wisły, współzależnie z procesami rozwoju kraju”.

Aspekty formalno-prawne zagospodarowania dorzecza

Proekologiczna strategia zagospodarowania Wisły – WISŁA XXI wyprzedziła opracowanie dokumentów programowych i planistycznych uchwalanych po reformie administracyjnej. W konfrontacji z zapi-

sami II Polityki Ekologicznej Państwa, strategia stanowi uzupełniające rozszerzenie zasad i celów nowej polityki ekologicznej w odniesieniu do dorzecza Wisły, stanowiącego ponad połowę powierzchni kraju [2].

Dokumentem, który akcentuje znaczenie Wisły w strukturalnych przeobrażeniach Polski w nowych dynamicznie zmieniających się warunkowaniach rozwojowych jest *Koncepcja polityki przestrzennego zagospodarowania kraju*, przyjęta przez Sejm w grudniu 2000 r. [11].

Ogólne kierunki polityki przestrzennego zagospodarowania kraju opierają się m.in. na :

- ekologizacji przestrzennego zagospodarowania kraju przez:
 - promowanie i upowszechnianie ekorozwoju jako nadrzędnej idei kształtowania trwałego rozwoju,
 - powszechne stosowanie kryteriów ekologicznych w kreowaniu przekształceń przestrzennych,
 - aktywną ochronę zasobów unikatowych i najcenniejszych dla zachowania i utrwalenia różnorodności biologicznej przestrzeni przyrodniczej i jej tożsamości w przestrzeni europejskiej,
- wielofunkcyjnym rozwoju obszarów miejskich przez:
 - stopniową modernizację i restrukturyzację gospodarki żywnościowej jako głównego ogniwa przekształceń stref rolniczych,
 - zdynamizowanie rozwoju gospodarki turystycznej w strefach o najwyższych walorach rekreacyjnych i krajobrazowych,
 - ekologicznie uwarunkowany rozwój gospodarki leśnej i wodnej.

Ze względu na ograniczoność zasobów *Koncepcja* uznaje wodę za najważniejszy z użytkowych składników systemów ekologicznych, preferując proekologiczne zasady gospodarki wodnej, takie jak:

- prowadzenie wodochronnej gospodarki w zlewniach, które mają względnie czyste wody i gospodarki wodnej nastawionej na retencję w gruncie i w pierwszych poziomach wód podziemnych na obszarach rolnych i leśnych,
- wprowadzenie szczególnych zasad ochrony środowiska w regionach źródliskowych i na obszarach alimentacji zasobów wód podziemnych,
- pozostawienie nieuregulowanych rzek i specjalną ochronę dolin tych rzek ze względu na spełnianie ważnych funkcji korytarzy ekologicznych.

Priorytety działań w zakresie gospodarki wodnej obejmują:

- przedsięwzięcia mające na celu ochronę jakości zasobów wodnych,
- racjonalizację zużycia wody w celu niedopuszczenia do nadmiernej eksploatacji,
- powiększanie retencji.

Do problemów bezpieczeństwa ekologicznego i rozwoju zrównoważonego nawiązuje wiele innych dokumentów opracowanych przez administrację rządową i samorządową. Należą do nich m.in.: *Pol-ska 2025. Długookresowa strategia trwałego i zrównoważonego rozwoju*, *Narodowa strategia rozwoju regionalnego* oraz projekt *Strategii gospodarki wodnej Polski*, *Narodowa strategia ochrony środowiska*, a w mniejszym stopniu strategię rozwoju regionalnego uchwalone przez sejmiki samorządowe wszystkich województw.

Ze względu na integrację z Unią Europejską nadzrzedne znaczenie dla uregulowania i organizowania gospodarki wodnej ma Ramowa Dyrektywa Wodna. Dla dorzecza Wisły oznacza to objęcie zintegrowaną gospodarką wodną obszaru lądowego z układem hydrologicznym, wodami podziemnymi i przybrzeżnymi wodami morskimi. Podstawowymi celami gospodarowania wodami w zlewni zgodnie z dyrektywą będzie:

- ochrona wszystkich rodzajów wód łącznie z zależnymi ekosystemami,
- zapewnienie zapotrzebowania na wodę pitną o odpowiednich standardach jakościowych,
- restytucja wód i ekosystemów z nimi związanych, zdegradowanych w wyniku działań człowieka.

Ogólne przesłanki gospodarowania zasobami wodnymi

W sformułowaniu ekologicznych zasad gospodarowania zasobami wodnymi, koniecznych dla zachowania równowagi przyrodniczej oraz zaspokojenia potrzeb społecznych istotne znaczenie miały zasady określone podczas Międzynarodowej Konferencji „Woda i Środowisko” w Dublinie w 1992 r. Można je przedstawić w formie następujących zaleceń [8]:

- podejścia holistycznego, koniecznego przy rozpatrywaniu możliwych istotnych relacji i współzależności oraz oddziaływań, związanych z realizacją rozważanego przedsięwzięcia,
- traktowania wody jako surowca o wysokiej wartości, podlegającego regułom gospodarki rynkowej,
- obligatoryjnej procedury monitorowania oraz korekty działań związanych z kształtowaniem i użytkowaniem zasobów wodnych,
- udziału społecznego w procesie podejmowania decyzji związanych z gospodarowaniem zasobami wodnymi.

W 2000 r. podczas Światowego Forum Wodnego w Hadze, które odbywało się pod hasłem „Świat bezpieczeństwa wodnego – wizja gospodarowania zasobami wodnymi w XXI w. w kontekście potrzeb człowieka i środowiska przyrodniczego”, rozwinęto zasady trwałego i zrównoważonego rozwoju w odniesieniu do gospodarowania zasobami wodnymi [4].

Najważniejszym instrumentem zarządzania zasobami, który państwa członkowskie dla każdego obszaru dorzecza są zobowiązane przygotować do 2009 r. jest plan gospodarowania wodami. Dla dorzecza plan gospodarowania wodami powinien wychodzić od identyfikacji podstawowych układów zlewniowych, układów przyrodniczych oraz rozmieszczenia zasobów wodnych. W odniesieniu do nich zostaną określone ważne rodzaje presji i oddziaływań na stan wód powierzchniowych i podziemnych. W ich wyniku zostanie dokonana identyfikacja obszarów chronionych, zostanie określona lista celów ochrony środowiska dla wód powierzchniowych i podziemnych oraz obszarów chronionych. Na tej podstawie powstanie plan gospodarowania wodami dorzecza Wisły wraz z programami działań w układach przestrzennych, sektorowych itp.

Zróżnicowanie struktur przestrzennych a strategiczne cele równoważenia rozwoju

Dorzecze Wisły zajmuje ponad połowę powierzchni kraju, charakteryzuje się ogromnym zróżnicowaniem przyrodniczym, przestrzennym, gospodarczym i społecznym, ukształtowanym w wielowiekowym procesie przemian. Regiony geograficzne i struktury regionalne dorzecza Wisły wyróżniają się pod względem geomorfologicznym, ekologicznym i hydrologicznym, a tym samym pod względem predyspozycji i wymogów zagospodarowania. *Koncepcja polityki przestrzennego zagospodarowania kraju* zwraca uwagę, że „...elementami zakłócającymi racjonalność struktury przestrzennej kraju są przede wszystkim: nadkoncentracja aglomeracji przemysłowo-wielkomiejskich Polski południowej, niedostateczny poziom rozwoju społeczno-gospodarczego rozległej przestrzennej strefy północno-wschodniej i wschodniej Polski oraz niska sprawność i niezawodność powiązań z Europą. Tworzą one **syndrom potencjalnej dezintegracji polskiej przestrzeni** na przełomie XX i XXI w.”

W tym kontekście *Koncepcja* akcentuje potencjalne zagrożenie związane z możliwością wystąpienia mechanizmu wzmacniania tego syndromu przez interakcję:

- pogłębianie się dysproporcji wzdłuż linii Wisły dzielących kraj na różne jakościowo części,
- pozytywnego wpływu procesu integracyjnego z Unią Europejską w części zachodniej, a pozostanie strefy zapóźnienia cywilizacyjnego na wschodzie.

W tych warunkach należy dążyć do zdynamizowania pozytywnych procesów polskiej przestrzeni, nastawionych na nowoczesność, innowacyjność i efektywność. Nie zawsze będzie to sprzyjać pożądanym kierunkom przekształceń obszarów wiejskich, zachowaniu walorów środowiska przyrodniczego, restytucji terenów zdegradowanych oraz ochronie zasobów dziedzictwa kulturowego. Dlatego konieczne jest zidentyfikowanie grupy czynników umożliwiających aktywne oddziaływanie na procesy równoważenia rozwoju kraju i regionów.

Dążenie do osiągnięcia ładu przestrzennego najlepiej można realizować przez aktywną politykę regionalną. Politykę regionalną państwa względem regionów realizuje rząd przez wojewodów, a politykę regionalną samorządów województwo samorządowe negocjując cele regionalne i lokalne. Spójność regionalnej polityki państwa i samorządu osiąga się w drodze negocjacji między rządem a województwem samorządowym.

Gospodarka wodna głównym instrumentem równoważenia rozwoju regionalnego

Do podstawowych warunków realizacji idei zrównoważonego rozwoju w dziedzinie gospodarki wodnej należy Ramowa Dyrektywa Wodna Unii Europejskiej (RDW). Dyrektywa ta formułuje dwa zasadnicze cele, którymi są: ochrona i poprawa stanu środowiska wodnego oraz działania na rzecz trwałego, zrównoważonego oraz sprawiedliwego korzystania z wód. Ramowa Dyrektywa Wodna wprowadza do polityki wodnej Unii Europejskiej nowe instrumenty mające zapewnić ochronę oraz poprawę stanu wszystkich wód w UE, w tym wód przejściowych i przybrzeżnych przez ekologiczne i całościowe podejście do oceny stanu wód, planowanie na szczeblu dorzecza, strategię eliminowania zanieczyszczenia substancjami niebezpiecznymi, informowanie oraz udział społeczny, a także stosowne instrumenty finansowe [3].

Nowa RDW przewiduje, że w przypadku każdej zlewni konieczne będzie opracowanie do 2009 r. planów wodno-gospodarczych oraz ich okresowa aktualizacja. Planowanie wodno-gospodarcze oraz określenie

zasad i warunków korzystania z wody w zlewni, będą wpływać nie tylko na kształtowanie się i równoważenie gospodarki wodnej, ale przez jej rozwiązania będą istotnie zmieniać uwarunkowania polityki regionalnej. Wszelkie decyzje związane z korzystaniem z systemów wodnych w obszarze zlewni lub zmianami w ich funkcjonowaniu będą musiały być podejmowane w sposób zintegrowany i skoordynowany, ujęty w planie wodno-gospodarczym.

W planach gospodarowania wodami na obszarze dorzeczy będzie konieczne uwzględnienie m.in. ogólnej charakterystyki obszaru z wydzieleniem ekoregionów, rodzajów wód – powierzchniowych i podziemnych oraz charakterystyki tych wód. Zostanie także dokonana identyfikacja ważnych rodzajów presji oraz oddziaływań na stan wód – powierzchniowych i podziemnych, z oszacowaniem zanieczyszczeń pochodzących ze źródeł punktowych i rozproszonych oraz uwzględnienie sposobów użytkowania terenów. Oszacowane zostaną także wszelkie inne rodzaje antropopresji na środowisko wodne. Dane te zostaną skonfrontowane z wynikami monitoringu wód powierzchniowych (stan ekologiczny, fizykochemiczny), podziemnych (stan fizyko-chemiczny, ilość) [7].

Zostanie określona struktura celów ochrony środowiska w odniesieniu do wód powierzchniowych, wód podziemnych, obszarów chronionych oraz obszarów wzmożonej antropopresji.

W odniesieniu do wód, w przypadku których nie będzie możliwe spełnienie celów zapisanych w RDW, konieczne będzie przyjęcie programu działań stosującego zasady tej dyrektywy w celu osiągnięcia jej celów.

Wypełnienie zobowiązań związanych z realizacją ustaleń Ramowej Dyrektywy Wodnej wymaga wdrożenia gospodarki wodnej zintegrowanej z polityką regionalną. Zakładając etapowe osiąganie celów w nawiązaniu do procesu integrowania się Polski z Unią Europejską proponuje się jako cel krótkookresowy (do końca 2003 r.) zapewnienie uporządkowania prawa środowiskowego, w tym odnoszącego się do ochrony i gospodarowania zasobami wodnymi oraz prawa dotyczącego planowania przestrzennego i gospodarowania przestrzenią. Celem średniookresowym (do 2010 r.), powinno być, dla zdelimitowanych obszarów problemowych gospodarki wodnej, zainicjowanie procesów jej równoważenia. Natomiast celem długookresowym (po 2010 r.) powinno być realizowanie planów wodno-gospodarczych poszczególnych zlewni powiązanych z równoważeniem rozwoju regionów.

Strategiczne oceny oddziaływania na środowisko

Od 2000 r. procedury ocen oddziaływania na środowisko zostały rozszerzone z inwestycji na projekty dokumentów opracowywanych przez organy administracji publicznej: programy, polityki i strategie. W ten sposób oceny stały się najpowszechniej stosowanym instrumentem prewencyjnym w ochronie środowiska i kreowaniu rozwoju zrównoważonego. Istotą strategicznych ocen oddziaływania na środowisko (SOOS) jest bardzo wczesna, bo na etapie przeddecyzyjnym, kompleksowa analiza i ocena zamierzeń rozwojowych, uwzględniająca alternatywne rozwiązania oraz możliwości ograniczenia niekorzystnych oddziaływań [14].

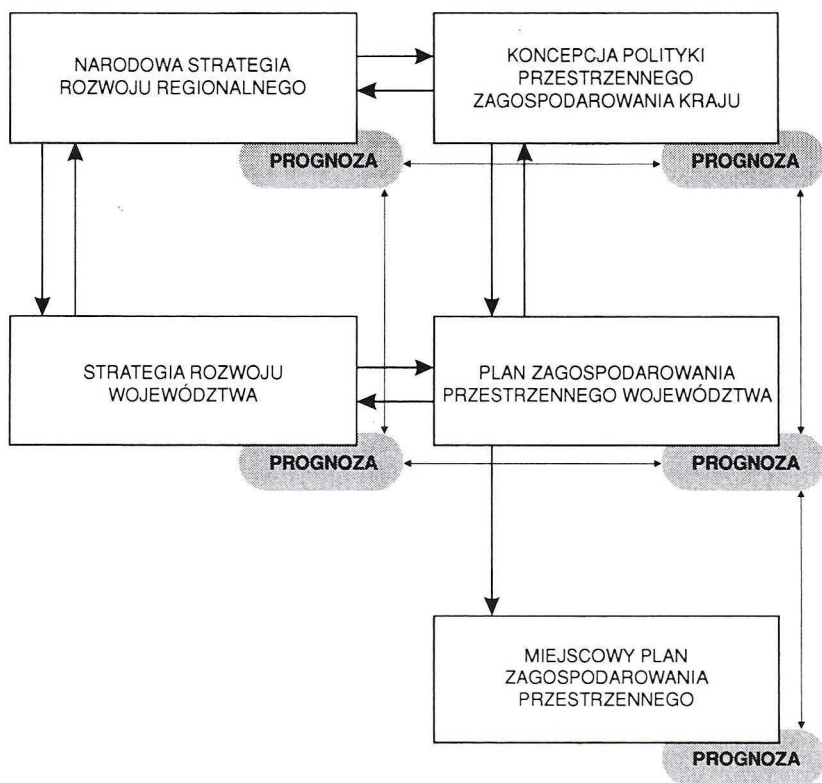
Strategiczne oceny środowiskowych skutków realizacji strategii, polityk, programów i planów powinny być podstawowym narzędziem weryfikacji zamierzeń administracji rządowej i samorządowej pod kątem spełnienia zasad rozwoju zrównoważonego. Wdrożenie ocen strategicznych, nazwanych prognozami, wymaga zapewnienia praktycznych powiązań między różnymi aspektami ich funkcjonowania: politycznym, instytucjonalnym, proceduralnym oraz metodologicznym. Dopiero spojrzenie na rolę prognozy jako instrumentu podejmowania strategicznych decyzji na różnych poziomach zarządzania państwem, tworzy warunki do sensownego ich wykorzystywania w procesach społeczno-gospodarczego rozwoju kraju i regionów.

Wdrożenie SOOS do praktyki zarządzania środowiskowego, do stymulowania procesów rozwojowych przez decyzje służące rozstrzyganiu strategicznych kwestii środowiskowych w układzie przestrzennym i sektorowym wynika z procesu dostosowania do standardów UE struktur wraz z instrumentami strategicznego programowania i planowania na poziomie krajowym oraz wojewódzkim. Jednocześnie zagadnienia te muszą być rozważane w układach przestrzennych, z punktu widzenia zapewnienia ładu przestrzennego, harmonizowania struktur przestrzennych, optymalizacji polityki lokalizacyjnej oraz procesu podejmowania decyzji lokalizacyjnych.

Efektywność funkcjonowania SOOS zależy od gotowości struktur politycznych do włączenia do procesu decyzyjnego ocen strategii, polityk, programów i planów na różnych szczeblach decyzyjnych. To także kwestia „otwartości” struktur decyzyjnych na wdrażanie zasad zrównoważonego rozwoju. SOOS mogą stać się skutecznym instrumentem umożliwiającym podejmowanie decyzji zgodnych z celami i zasadami tego rozwoju.

Współzależny proces planowania i programowania rozwoju na poziomie krajowym i wojewódzkim ma mieć charakter ciągły. Dlatego prognozowanie skutków środowiskowych, proponowanych bądź wdrażanych koncepcji rozwojowych, nie może być aktem jednorazowym. Zwłaszcza, że niewątpliwa jest i będzie współzależność różnych dokumentów planistycznych sporządzanych na różnych poziomach decyzyjnych [18].

Biorąc pod uwagę współzależność różnych dokumentów strategicznych oraz ich ocen (ryc. 1) konieczne jest określenie zasad konsultowania zakresu problemowego poszczególnych prognoz, aby zachować pewne podstawowe relacje między nimi, uzyskać względną ich porównywalność oraz komplementarność. Dotyczy to zarówno poziomu krajowego

Ryc. 1. Współzależności niektórych dokumentów programowych i planistycznych oraz ich prognoz (SOOOS)

wego, jak i wojewódzkiego. Mnogość podmiotów odpowiadających za programowanie i planowanie strategiczne powoduje, że niezwykle pilne staje się określenie podstawowych wymagań stawianych prognozom opracowywanym na poziomie krajowym do *Koncepcji Polityki Przestrzennego Zagospodarowania Kraju, do Narodowej Strategii Rozwoju Regionalnego*, sektorowych i branżowych programów i polityk. Jednocześnie wymienione dokumenty muszą mieć ściśle odniesienia do dokumentów opracowywanych przez samorządowe zarządy województw. Chodzi o logiczną koordynację merytoryczną prognoz, które są nie tylko dokumentami, ale na podstawie których będą przeprowadzane postępowania w sprawie ocen oddziaływania na środowisko. Rzecz w tym, aby prognozy na szczeblu krajowym do odpowiednich dokumentów składały się w logiczny układ, jak również aby prognozy na poziomie wojewódzkim, wykonywane do strategii regionalnej oraz planu zagospodarowania były wykonywane według ujednoliconego podejścia, umożliwiającego rozwinięcie oraz uszczegółowienie zapisów zawartych w prognozach do dokumentów rządowych i zapewniały spójność w układach terytorialnych, np. ze względu na styk jednego województwa z innymi oraz konieczność rozwiązywania problemów z tego wynikających, m.in. w dorzeczu Wisły.

Zgodnie z zapisem art. 40 ust. 1 *Ustawy Prawo ochrony środowiska* przeprowadzenia postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko wymagają:

- „...projekt koncepcji polityki przestrzennego zagospodarowania kraju, projekty planów zagospodarowania przestrzennego oraz projekty strategii rozwoju regionalnego,
- projekty polityk, strategii, planów lub programów dotyczących przemysłu, energetyki, transportu, telekomunikacji, gospodarki wodnej, gospodarki odpadami, leśnictwa, rolnictwa, rybołówstwa, turystyki i wykorzystania terenu, których opracowanie przez centralne lub wojewódzkie organy administracji publicznej przewidziane jest w ustawach”.

Samorząd województwa opracowuje dwa podstawowe dokumenty: strategię rozwoju regionalnego oraz plan zagospodarowania przestrzennego województwa w nawiązaniu do innych opracowań planistycznych, wykonawczych przez instytucje międzynarodowe oraz organy lub agendy rządowe.

Podstawowe dokumenty planistyczne przygotowane przez rząd: *Koncepcja Polityki Przestrzennego Zagospodarowania Kraju, Narodowa Strategia Rozwoju Regionalnego, Narodowy Plan Rozwoju*, a także strategię rozwoju regionalnego zostały przyjęte bez opracowania strategicznych

ocen oddziaływania na środowisko oraz bez przeprowadzenia odpowiednich postępowań. Dokumentami, dla których jest szansa na opracowanie strategicznych ocen są plany zagospodarowania przestrzennego województw [12]. W różnym stopniu plany zagospodarowania przestrzennego województw nawiązują do bardzo ogólnych z natury dokumentów planistycznych opracowywanych na szczeblu rządowym. Dlatego prognozowanie zmian środowiska, odnoszące się do najwrażliwszego komponentu – wody oraz w konsekwencji dla gospodarowania zasobami wodnymi będzie co najwyżej fragmentaryczne.

Tak więc dokumenty programowe i planistyczne obecnej generacji opracowane przez rząd oraz województwa samorządowe m.in. ze względu na nieprzeprowadzenie postępowań w sprawie ocen oddziaływania na środowisko, ale również ze względu na takie potraktowanie problematyki wodnej nie umożliwią racjonalizacji gospodarowania zasobami wodnymi, ich ochrony i zapewnienia właściwych warunków do równoważenia procesów rozwojowych, dla których woda stanowi czynnik determinujący.

Jak wynika z rozważań teoretycznych oraz pewnych doświadczeń praktycznych, wykorzystanie strategicznych ocen oddziaływania na środowisko powinno umożliwić w przypadku dorzecza (ekoregionu) Wisły m.in.:

- wszechstronne uwzględnienie aspektów środowiskowych przy formułowaniu różnorodnych strategii, programów lub planów,
- identyfikację oraz określenie sposobów kompensowania potencjalnych niekorzystnych wpływów,
- uwzględnienie na etapie analiz alternatywnych rozwiązań,
- uwzględnienie wpływów pośrednich, długofalowych i skumulowanych oraz synergicznych skutków,
- przeprowadzenie konsultacji społecznych.

W zakresie kształtowania strategii równoważenia rozwoju struktur przestrzennych w nawiązaniu do racjonalizacji wykorzystania zasobów wodnych Wisły metody SOOS mogą być wykorzystane m.in. do:

- usystematyzowania celów z punktu widzenia harmonizowania rozwoju całego dorzecza, poszczególnych zlewni oraz regionów (województw),
- określenia współzależności celów, dla zidentyfikowania grup celów wzajemnie się wspomagających, w tym najistotniejszych z punktu widzenia równoważenia rozwoju poszczególnych obszarów zlewniowych oraz regionów samorządowych (województw),
- zhierarchizowania celów ze względu na znaczenie dla równoważenia rozwoju obszarów zlewniowych i województw,

- określenia hierarchii sekwencji realizacji poszczególnych celów.

Ze względu na zasięg przestrzenny, problemowy oraz skalę możliwych oddziaływań na środowisko należy odnieść do następujących poziomów planowania lub zarządzania:

- dorzecza Wisły,
- głównych zlewni w dorzeczu Wisły,
- regionów samorządowych.

Układ strategicznych ocen oddziaływania na środowisko odniesionych do wyżej wymienionych poziomów powinien zapewniać spełnienie wymagań równoważenia rozwoju przez racjonalizację kształtowania stosunków wodnych, gospodarowania zasobami oraz ochronę i restytucję ekosystemów zależnych od wody.

SOOS dla dorzecza Wisły powinna dotyczyć przede wszystkim następujących zadań:

- zakładanych strategicznych celów rozwoju, kierunków przekształceń struktur przestrzennych i społeczno-gospodarczych,
- określenia konsekwencji środowiskowych zakładanego rozwoju.

Na poziomie wydzielonych zlewni dorzecza Wisły SOOS powinna dotyczyć m.in.:

- wybranych aspektów przestrzennych, środowiskowych itp.
- warunków korzystania z wód,
- planowania gospodarowania zasobami wodnymi,
- ochrony obszarów przyrodniczo cennych.

W SOOS dokumentów opracowywanych przez samorząd wojewódzki powinno się uwzględnić:

- identyfikację istotnych zagrożeń środowiskowych oraz elementów środowiska podlegających wpływom w związku z przyjętym planem gospodarowania zasobami wodnymi,
- prognozowanie zmian w komponentach środowiska oraz w funkcjonowaniu środowiska jako całości,
- propozycji łagodzenia niekorzystnych wpływów,
- projektów monitorowania zmian środowiskowych.

Zamiast podsumowania

Bez ryzyka popełnienia błędu należy stwierdzić, że stan ilościowy i jakościowy zasobów wodnych oraz ekosystemów w zasadniczy sposób wpływają na kształtowanie równowagi przyrodniczej dziś, a w nie-dalekiej przyszłości mogą uwarunkować postęp cywilizacyjny kraju.

Dorzecze Wisły z różnych względów stanowi egzemplifikację wielu istotnych problemów gospodarki wodnej. Bez opracowania i wdrożenia oraz systematycznej aktualizacji planów wodno-gospodarczych poszczególnych zlewni dorzecza Wisły nie będzie możliwy harmonijny rozwój regionów samorządowych. Nie będzie również możliwe zainicjowanie i utrwalenie trendu równoważenia rozwoju kraju i poszczególnych regionów.

Literatura

- [1] Beblo W., *Stare i nowe rodzaje ocen oddziaływania na środowisko. Problemy Ocen Środowiskowych*, Nr 2(13) 2001 EKO-KONSULT Gdańsk.
- [2] *Drua Polityka Ekologiczna Państwa*, Ministerstwo Środowiska, Warszawa 2000.
- [3] Gromiec M.J., *Polityka wodna Unii Europejskiej i jej implikacje dla Polski*. PZITS, Warszawa 1998.
- [4] Kindler J., *Polityka gospodarki wodnej [w:] Ekoinnowacyjność dokumentów strategicznych. Próba oceny*. Instytut na rzecz Ekorozwoju, Warszawa 2001.
- [5] Kołodziejski J., *Ekologicznie uwarunkowana koncepcja polityki kształtowania polskiej przestrzeni. Problemy Ocen Środowiskowych* Nr 1(8)2000, EKO-KONSULT Gdańsk.
- [6] Kołodziejski J., Parteka T., Tyszecki A., Zatorska-Sadurska J., *Proekologiczna strategia zagospodarowania Wisły – WISŁA XXI*. NFOŚ, Warszawa 1992.
- [7] Lanz K., Scheuer S., *Polityka wodna Unii Europejskiej*. Instytut na rzecz Ekorozwoju, Warszawa, 2001.
- [8] Międzynarodowa Konferencja *Water and Environment*. Dublin 1992.
- [9] *Memoriał obywatelski w sprawie „Programu dla Wisły”*. [w:] *Problemy Ocen Środowiskowych*, Nr 3(14)2001 EKO-KONSULT Gdańsk
- [10] Niewiadomski Z., *Planowanie przestrzenne – zarys systemu*. Wydawnictwo Prawnicze Lexis Nexis, Warszawa 2002.
- [11] Obwieszczenie Prezesa Rady Ministrów z 26 lipca 2001 r. o ogłoszeniu Koncepcji polityki przestrzennego zagospodarowania kraju (MP nr 26, poz. 432).
- [12] Pankau F., Parteka T., *Działalność planistyczna samorządu województwa a strategiczne oceny oddziaływania na środowisko. Problemy Ocen Środowiskowych*, Nr 2(13)2001, EKO-KONSULT Gdańsk.
- [13] *Polska 2025. Długookresowa strategia trwałego i zróżnicowanego rozwoju*. Rządowe Centrum Studiów Strategicznych przy współpracy Ministerstwa Środowiska, Warszawa 2000.

- [14] Sas-Bojarska A., Tyszecki A., *Wchodzą oceny strategiczne. Cz. I i II, Problemy Ocen Środowiskowych* Nr 1(12)2001 i 2(13)2001, EKO-KONSULT Gdańsk.
- [15] *Studium kompleksowego rozwiązania problemów stopnia i zbiornika Włocławek*. WWF, Warszawa 2001.
- [16] Szlachta. J. (red), *Narodowa Strategia Rozwoju Regionalnego*. Biuletyn KPZK PAN, z. 191 Warszawa 2000.
- [17] Szulczewska B., *Oceny strategiczne – pierwsza generacja problemów – artykuł dyskusyjny* [w:] *Problemy Ocen Środowiskowych* Nr 4(15)2001, EKO-KONSULT Gdańsk.
- [18] Tyszecki A., *Ekoinnowacyjny charakter strategicznych ocen oddziaływania na środowisko*, [w:] *Ekoinnowacyjność dokumentów strategicznych. Próba oceny*. Instytut na rzecz Ekorozwoju, Warszawa 2001.
- [19] Tyszecki A., *Jak zagospodarować Wisłę*, [w:] *Problemy Ocen Środowiskowych* Nr 2(5)1999, EKO-KONSULT Gdańsk.